

JUHLAJULKAISU

MATTI YLÖSTALO

1917 · 4/2 · 1987

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

VAMMALA 1987. VAMMALAN KIRJAPAINO OY

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-087-5

ISBN 978-951-855-870-8 (PDF)

Työnantajan korvausvastuu koneen tai laitteen aiheuttamasta työtapaturmasta

1. Taustaa ja kysymyksenasettelu

T. M. Kivimäki ja Matti Ylöstalo toteavat laatimassaan, siviilioikeuden opetuksessa useita vuosikymmeniä käytössä olleessa perusoppi-kirjassa:

»Tietynlainen vahingonvastuu on jokaisella, joka pitää laitteita, esim. koneita, tai rakentaa jotakin niin, että siitä voi olla sivulliselle vahingonvaaraa... Erityisissä tapauksissa on toiminnan tai laitteen vaaralliseen laatuun nähden laissa asetettu se, jonka lukuun tai toimesta toimintaa harjoitetaan tai laitetta käytetään, omasta ja alaistensa tuottamuksesta riippumatta vastuunalaiseksi toiminnasta aiheutuvista vahingoista.»¹

Kone ja laite ei aiheuta vahingonvaaraa pelkästään sivullisille, vaan vaaran kohteina ovat luonnollisesti myös laitetta käyttävän yrityksen omat työntekijät. Huomattava osa kaikista työtapaturmista onkin erilaisten työssä käytettävien koneiden ja laitteiden aiheuttamia. Tällaisenkin vahingon sattuesssa kysymys koneen ja laitteen haltijan vahingonkorvausvelvollisuudesta voi olla tärkeä: vaikka työtapaturmista yleensä suoritetaan korvausta tapaturmavakuutuksesta tapaturmavakuutuslain nojalla, näin saatu korvaus ei välttämättä vastaa vahingonkorvausoikeuden mukaista täyttä korvausta. Oikeudenkäynnit, joissa vaaditaan työnantajaa maksamaan, mitä täydestä korvauksesta jää puuttumaan, eivät ole mitenkään poikkeuksellisia.²

Työnantajan korvausvelvollisuuden työntekijän kärsimästä vahingosta katsotaan monessa tilanteessa syntyvän *tuottamuksen* perusteella. Työnantaja vastaa tällöin luonnollisesti sekä omasta tuottamuksestaan että vahingonkorvauslain 3 luvun perusteiden mukaisesti työnte-

¹ *Kivimäki — Ylöstalo*, Suomen siviilioikeuden oppikirja, 3. painos, Porvoo 1973, s. 470 s. Kirjan neljännestä painoksesta on poistettu vahingonkorvausta koskeva jakso.

² Ks. myös *Koskinen*, Työturvallisuudesta, Vammala 1977, s. 84 ss.

kijöidensä tuottamuksesta.³ Kun työnantajan ja työntekijän välillä valitsee sopimussuhde, johon liittyy työsopimuslain 32 §:n mukainen työnantajan velvollisuus huolehtia työturvallisuudesta, saatetaan korvausvelvollisuus perustaa myös sopimusvastuuseen, joka pääsääntöisesti on ns. *presumoitua vastuuta*.⁴ Sen nojalla työnantajaa voidaan siis pitää sopimusrikkomuksen perusteella korvausvelvollisena, ellei hän pysty osoittamaan, että on toimittu kaikkea huolellisuutta noudattaen.⁵

Vahingonkorvausoikeudessa on kuitenkin kehitetty myös *ankaraa vastuuta* koskevia periaatteita. Joissakin tilanteissa voitaisiin näihin viitaten katsoa työnantaja velvolliseksi korvaamaan työntekijälle syntynyt vahinko siitä riippumatta, onko hän tai ovatko hänen työntekijänsä toimineet huolimattomasti. Tässä kirjoituksessa kiinnitetään huomiota nimenomaan tähän probleematiikkaan. Kysymys, johon etsitään vastausta, kuuluu: *onko ja missä tilanteissa työnantajalla ankara vastuu koneiden ja laitteiden aiheuttamista työtapaturmista?*

Usein on huomautettu siitä, että ankara vastuu/tuottamusvastuu -dikotomian avulla tapahtuvalla pohdiskelulla on enemmän teoreettista kuin käytännöllistä merkitystä.⁶ Tuomioistuimelle erottelu ei olisi niin oleellinen siitä syystä, että sillä ankaran vastuun ohella on käytettävissä monia muitakin keinoja, joiden avulla se voi päätyä tiukempiin korvausratkaisuihin: huolellisuusvaatimusta voidaan kiristää (jopa tuottamusfiktioon saakka),⁷ todistustaakan kääntäminen voidaan yhdistää exculpaationäytön kynnöksen nostamiseen jne. Mikäli tuomioistuin katsoo olevan syytä tuomita vahingon aiheuttaja korvausvelvolliseksi, se voisi useimmiten — muttei toki kaikissa tilanteissa⁸ — päätyä tähän tulokseen tuottamusperiaatteen puitteissa. Tuomioistuimen nä-

³ Ks. lähemmin myös *Routamo*, LM 1975 s. 526 ss. sekä *Routamo — Hoppu*, Suomen vahingonkorvausoikeus, Vaasa 1977, s. 142 ss.

⁴ Ks. esim. *Taxell*, *Avtal och rättsskydd*, Åbo 1972, s. 286 ss. sekä *Routamo — Hoppu* 1977 s. 98.

⁵ Presumoidun tuottamusvastuun sisältö on perinteisesti mielletty näin laajaksi. Vahingonkärsijältä ei yleensä voida vaatia, että hän ilmoittaa *millä tavoin* vahingon aiheuttanut on menetellyt tuottamuksellisesti. Presumtiovastuun peruste on useasti nimenomaan se, ettei vahingonkärsijä voi tietää, tai edes arvata, millä tavoin vahingonaiheuttajan puolella on toimittu. *Virolaisen*, LM 1985 s. 992 s., ehdottama tuottamuksellisen toiminnan spesifiointia tarkoittavan *välttämistaakan* asettaminen pääsääntöisesti vahingonkärsijälle presumtiovastuutapauksissa on siis siviilioikeudellisen säännösten ration kannalta ilmeisen väärä ratkaisu.

⁶ Ks. esim. *Jørgensen — Nørgaard*, *Erstatningsret*, Haderslev 1976, s. 88 ss. — *Taxell* 1972 s. 279 korostaa, ettei ole mahdollista eikä edes tavoiteltavaa vetää tiukkoja rajoja eri vastuumuotojen kesken.

⁷ Ks. esim. *Karlgrén*, *Skadeståndsrätt*, 4. uppl., Stockholm 1968, s. 156.

⁸ *Bengtsson*, LM 1984 s. 986 s. mainitsee eräitä esimerkkejä tilanteista, joissa vastuun ankaroittaminen tuottamussäännön puitteissa vaikuttaa mahdottomalta.

kökulmasta tilanne varmaan onkin tämä. Vahingonkäräjien kannalta asia ei kuitenkaan näytä aivan samanlaiselta. Mikään ei tietenkään takaa, että kaikki tuomioistuimet todella pyrkivät tiukkoihin korvausratkaisuihin tuottamusperiaatteen puitteissa. Jos sen sijaan tietyille alalle vakiintuu ankaraa vastuuta koskeva korvaussääntö tuomioistuin on *velvollinen* tuomitsemaan korvausta säännön osoittamissa tilanteissa.

Työtapaturmien osalta vastuuperusteen valinta voi olla merkityksellinen myös silloin, kun pohditaan työsuojelutarkastuksen merkitystä. On lähdetty siitä, että työsuojelutarkastuksen toimitaminen tietyissä, rajatuissa tapauksissa voi johtaa työnantajan tuottamuksen poistumiseen.⁹ Jos vastuu sen sijaan on ankaraa, ei kysymys siitä, onko toimitettu tarkastus ja onko siinä huomautettu vaaraa aiheuttavasta epäkohdasta, ole asiaan vaikuttava. Myös edellä viitatuissa erityistapauksissa työnantaja vastaa, mikäli vastuuperuste on ankara.

2. Vaarantamisvastuusta

Kaikissa länsimaissa vahingonkorvausoikeuden kehitys on kuluvan vuosisadan aikana kulkenut kohti ankarampien vastuumuotojen yhä laajamittaisempaa käyttöä. Pohjoismaisen vahingonkorvausoikeudellisen doktriinin kehitykselle on lähtökohdan tässä suhteessa asettanut *Henry Ussing* teoksellaan *Skyld og skade* vuodelta 1914. Tässä Ussing kehittää tuottamukseen perustumatonta vaaralliseen toimintaan liittyvää vahingonkorvausvastuuta: mikäli poikkeukselliseen (*ekstraordinaer*) toimintaan liittyy erityinen (*saeregen*) vaara, toiminnan harjoittajan tulee tuottamuksestaan riippumatta kantaa vastuu toiminnan aiheuttamista vahingoista.¹⁰ Kun myöhemmässä pohjoismaisessa kirjallisuudessa on ryhdytty keskustelemaan vaarantamisvastuusta Ussingin ehdotusten pohjalta on keskeisesti kiinnitetty huomiota toiminnan *vaarallisuuteen*; poikkeuksellisuusedellytykseen on sen sijaan suhtauduttu kriittisesti.¹¹

Suomessa on *C. H. Ek* vaarantamisvastuuta koskevassa väitöskirjassaan ottanut perusteellisimmin kantaa Ussingin oppeihin. Myöskään Ek ei hyväksy Ussingin toiminnan poikkeuksellisuutta koskevaa edel-

⁹ *Saloheimo*, Oikeus 1981 s. 129 ja *Koskinen*, JFT 1982 s. 159 luettelevat kolme (kumulatiivista) edellytystä: (i) epäkohdan korjaamisvelvollisuuden tulkinnanvaraisuus, (ii) tarkastuksen kohdistuminen yksityiskohtaisesti ko. työkohteeseen ja (iii) tarkastuksen tuoreus.

¹⁰ *Ussing*, *Skyld og skade*, København 1914.

¹¹ Ks. esim. *Hellner*, *Skadeståndsrätt*, 4. uppl., Stockholm 1985, s. 131 ja *Jørgensen* — *Nørgaard* 1976 s. 77.

lytystä: ankara vastuu on nimenomaan tarpeellinen myös monien yleisten, mutta vaarallisten toimintojen kohdalla.¹² Vaarantamisvastuuta koskevien periaatteiden soveltamisalaa tulisi rajata käyttämällä adekvanssioppia »kaksinkertaisesti»: ankara vastuu kattaisi »typisk fara orsakad på typiskt sätt».¹³ Vaikka Ekin kannanottoihin ei myöhemmässä tieteisopissa ole kiinnitetty kovinkaan paljon huomiota, vaarantamisvastuu on meilläkin vakiinnuttanut asemansa. Nykyään voidaan Suomessa pitää yleisesti hyväksyttynä, että toiminnan vaarallisuus voi johtaa ankaraan vahingonkorvausvastuuseen.¹⁴ Ongelmana on lähinnä vain se, minkälaiseen vaarallisuuteen tämä ankara vastuu voidaan liittää. Ne yleiset argumentit, joilla vaarantamisvastuuta on pyritty perustelemaan — vahinkojen ennakkoestäminen, vahinkokustannusten taloudellisesti oikea allokointi, hyöty-vastuuajattelu, oikeustekninen edullisuus jne. — eivät ole riittävän erottelukykäisiä.

Ne tapaukset, joissa *lainsäädännössä* on päädytty käyttämään ankaraa vastuuta, koskevat useimmiten teknisen kehityksen aiheuttamia uusia vahinkoriskejä.¹⁵ Se toiminta, joka laissa säännellään, ei sensijaan kaikissa tapauksissa ole erityisen vaarallinen. Kun *oikeuskäytännössä* on kehitetty ankaraa vastuuta koskevia periaatteita, ratkaisut on usein perustettu toiminnan vaarallisuuteen. Siten on esimerkiksi räjäytystyön harjoittajan (KKO 1940 II 38, 1957 II 10, 1963 II 93 ja 1982 II 70), tulenaran aineen säilyttäjän (KKO 1969 II 42), autokilpailun järjestäjän (KKO 1972 II 97) ja ammunnan harjoittajan (KKO 1982 II 94) vastuu katsottu ankaraksi; viimeisissä tapauksissa näyttää fraasi '*erityisen vaaralliseksi katsottava toiminta*' käytetyn eräänlaisena vakioperusteluna. Toisaalta on myös vesi- ja viemärilaitoksen sekä vesijohtoverkoston omistajan vastuu katsottu eräissä tapauksissa ankaraksi (KKO 1968 II 55, 1979 II 137 ja 1984 II 160).¹⁶ Mitään selvää periaatteellista linjaa, jonka avulla ankaran vastuun sääntelemät tapaukset voitaisiin erottaa muista, on näin ollen tuskin osoitettavissa oikeuskäytännönkään perusteella. Laajassa mielessä voidaan tietysti tässäkin puhua teknisen kehityksen aiheuttamista vahinkoriskeistä.

¹² Ek, Bidrag till läran om utomobligatoriskt skadeståndsansvar vid rättsenlig farlig verksamhet, Helsingfors 1943, s. 257.

¹³ Ek 1943 s. 256.

¹⁴ Ks. esim. Hakulinen, Velvoiteoikeus I, 2. painos, Helsinki 1965, s. 314, Saxén, Skadeståndsrätt, Ekenäs 1975, s. 214 ja Routamo — Hoppu 1977 s. 90 ss.

¹⁵ Ks. esim. laki rautatienkäytöstä johtuvan vahingon vastuusta (8/1898), Ilmailulaki (139/23) 6—13 §§, atomivastuulaki (484/72), sähkölaki (319/79), 7 luku, sekä kiinteistörekisterilaki (392/85) 11 ja 13 §.

¹⁶ Saxén 1975 s. 238 ja Routamo — Hoppu 1977 s. 90 pitävät ratkaisuja perusteltuina viitaten vesilaissa (11:2) säädettyyn ankaraan vastuuseen vastaavanlaisessa tilanteessa.

Lukuunottamatta eräitä suhteellisen selviä tilanteita — kuten räjäytystyön harjoittaminen — vaarantamisvastuuta koskevat periaatteet toimivat tällä hetkellä lähinnä käyttökelpoisena *legitimaationa*, mikäli käytännössä ja tietoisuudessa pyritään kehittämään ankaraa vastuuta. Tällaiseen pyrkimykseen onkin 'lainsäätäjä' kehottanut käytäntöä. Hallituksen esityksessä Eduskunnalle vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi todetaan nimenomaisesti:

»Vahingonkorvauslain säätämällä ei kuitenkaan pyritä pysäyttämään tätä kehitystä. Tarkoituksena on, että oikeuskäytännössä edelleen kehitettäisiin esim. objektiivisen vastuun soveltamisalaa.¹⁷ — Eduskunnan lakivaliokunta yhtyi kannanottoon: »lakiehdotus ei estäisi esim. vaarantamisvastuuseen perustuvien korvausperiaatteiden kehittämistä oikeuskäytännössä, kuten esityksen perusteluissa on edellytettykin.»¹⁸

Myös oikeuskirjallisuudessa on arveltu, että ankan vastuun alaa tullaan jatkuvasti oikeuskäytännössä laajentamaan.¹⁹ Edellä esitettyjen esimerkkien valossa voidaan olettaa, että ankara vastuu lähinnä kehittyi aloilla, jotka liittyvät tekniikan kehitykseen. Ankan vastuun asettaminen koneiden ja laitteiden haltijalle näiden aiheuttamista vahingoista näyttäisi olevan hyvin sopusoinnussa tämän yleisen kehityslinjan kanssa.

3. Vastuu koneiden ja laitteiden aiheuttamista vahingoista

Kun ankara vastuu on kehittynyt lähinnä aloilla, joilla vahinkoriskit liittyvät tekniseen kehitykseen, on ymmärrettävää, että oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on syntynyt keskustelua myös kysymyksestä, onko ja missä tapauksissa koneen tai laitteen haltija ankan vastuun perusteella korvausvelvollinen koneen tai laitteen aiheuttamasta (henkilö)vahingosta. Suomessa jo C. H. Ek esitti keskeisenä esimerkkinä tilanteesta, jossa toiminnan vaarallisuuteen pohjautuva ankara vastuu oli perusteltu, »användandet av ett mycket stort antal beprövade maskiner i industrien».²⁰ Uudemmassa vahingonkorvausoikeudellisessa kirjallisuudessa taas esim. Hans Saxén toteaa, että ankara vastuu olisi

¹⁷ HE 187/1973 s. 12. Esimerkkinä mainitaan mm. kysymykset, jotka liittyvät tietojenkäsittelytekniikkaan.

¹⁸ LaVM 5/1974 s. 2.

¹⁹ Routamo — Hoppu 1977 s. 91 ja Arti, Vahingonkorvauslaki, Hämeenlinna 1981, s. 52, 55. Bengtsson, LM 1984 s. 983 katsoo, etteivät suomalaiset tuomioistuimet näytä olevan yhtä pidättyväisiä ankan vastuun kehittämisessä kuin ruotsalaiset.

²⁰ Ek 1943 s. 257.

yhtä lailla perusteltavissa tiettyjen koneiden ja teknisten apuvälineiden aiheuttamien vahinkojen kuin louhinta- ja räjähdysvahinkojen osalta.²¹

Oikeuskäytännöstä löytyy tietenkin koneita ja laitteita koskevia, tuottamusharkintaan perustuvia ratkaisuja.²² Ottaen huomioon vahingonkorvausoikeuden edellä luonnostellun yleisen kehityslinjan nämä ovat kuitenkin vähemmän mielenkiintoisia. Ensisijaisesti on tarkasteltava, missä määrin oikeuskäytännöstä on jo nyt löydettävissä merkkejä ankaran vastuun kehittymisestä ko. tilanteissa. Tällaisia merkkejä nimittäin löytyy, jopa vanhojakin:

KKO 1934 II 64. Tulipalo oli saanut alkunsa palaneen rakennuksen lähellä sijainneen laitoksen tarkoituksenmukaisia kipinäsammutuslaitteita vailla olleesta savupiipusta lähteneistä kipinäistä. Laitoksen omistanut osuuskunta veloitettiin korvaamaan tulipalon aiheuttama vahinko, mutta osuuskunnan hallituksen jäseniä ja isännöitsijää vastaan ajettu kanne hylättiin, koska he olleet huolimattomuudellaan aiheuttaneet vahinkoa.

KKO 1953 II 136. Yhtiön tehdaslaitokseensa johtavan rautatien viereen sijoittaman vintturin kampi oli lyönyt vaihtotöitä suorittamassa ollutta junamiestä päähän aiheuttaen vaikean vamman. Yhtiö veloitettiin suorittamaan korvausta junamiehelle. Enemmistö (kolme oikeusneuvosta) katsoi, että yhtiö oli laiminlyönyt valvoa vintturin käyttöä, kun taas vähemmistö (kaksi oikeusneuvosta) piti toiminnan vaarallisuutta vastuuperusteena.

KKO 1965 II 93. Urakoitsijayhtiö A:n palveluksessa ollut ajomestari B oli A:n maansiirtotraktorilla ajaessaan hänelle määrätylle työpaikalle ryhtynyt ylittämään siltaa, jolloin silta oli rikkoutunut käyttökelvottomaksi. Korkeimmassa oikeudessa enemmistö (neljä oikeusneuvosta) totesi nimenomaan, ettei puheena olevaa maansiirtotraktoria ollut pidettävä *sellaisena vaarallisena työkohteena*, jonka aiheuttamasta vahingosta yhtiö olisi vastuussa kuljettajan tuottamuksesta riippumatta, mutta tuomitsi kuitenkin A:n korvausvelvolliseksi B:n tuottamuksen perusteella. Yksi oikeusneuvos halusi hovioikeuden tapaan soveltaa ankaraa vastuuta.

KKO 1984 II 190. Kaupungin palolaitoksen paloletku oli sammutustyön yhteydessä haljennut ja siitä kimmonnut liitinosa vaurioittanut sivullisen omaisuutta. Kaupunki oli vakinaisen palolaitoksen ylläpitäjänä vastuussa sammutuskaluston asianmukaisesta kunnosta. Kaupunki ei ollut näyttänyt, että paloletku olisi vaurioitunut tulipalosta tai sammutustyöstä johtuvista seikoista taik-

²¹ Saxén 1975 s. 237. Ks. myös Hakulinen 1965 s. 326.

²² Tähän viittaa myös Saxén 1975 s. 237. Ks. myös KKO 1985 II 123: Tarpeellisin suojalaittein varustetun työkonen käyttöön saattoi joissakin työvaiheissa liittyä vaaratekijöitä, jotka kokenut työntekijä osasi välttää. Kun tilapäiselle työntekijälle ei ollut annettu ohjausta tapaturman välttämiseksi, työnantaja oli vastuussa työntekijälle työkonen käytössä aiheutuneesta loukkaantumisesta. — Kun jossakin tapauksessa on tuomittu korvausta todetun tuottamuksen perusteella tästä ei kuitenkaan välttämättä voida vetää johtopäätöstä, että vaatimus olisi hylätty tuottamuksen puuttuessa.

ka että se olisi ulkopuolisen toimesta rikottu. Kaupungin vastuuta ei poistanut mahdollinen valmistusvirhe letkussa. Sen vuoksi kaupunki velvoitettiin korvaamaan sivulliselle aiheutunut vahinko. — Päätos syntyi äänestyksen jälkeen. Vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos katsoi kaupungin korvausvelvolliseksi (presumoidun) tuottamusvastuun perusteella.

Kuten ratkaisuihin käy ilmi, on syytä pitää erillään kahta eri tapaa kehittää koneiden ja laitteiden käyttöön liittyvää ankaraa vastuuta:

(i) »*Puhdas*» *vaarantamisvastuu*. Vuoden 1965 tapauksesta sekä myös vuoden 1953 tapauksen vähemmistön kannanotosta voidaan päätellä, että vaarallisen koneen (nykykäytännön mukaisesti olisi ilmeisesti puhuttava »erityisen vaarallisesta» koneesta) käyttö sinänsä voi olla riittävä peruste ankaran vastuun syntymiselle. Jos konetta on pidettävä riittävän vaarallisena, ankaraa vastuuta voitaisiin soveltaa riippumatta siitä, onko koneessa sinänsä havaittu mitään vikaa tai puutetta.

(ii) *Puutteellisuusvastuu*. Vuoden 1934 tapauksessa tarvittava suojauslaitteisto puuttui, minkä vuoksi laitoksen omistaja katsottiin korvausvelvolliseksi. Vastuuperuste oli ankara: todettiin nimenomaan, ettei suojalaitteiston puute johtunut omistajaosuuskunnan toimielinten huolimattomuudesta. Viisikymmentä vuotta myöhemmin tehty palolaitoksen omistavan kaupungin vastuuta koskeva ratkaisu kuvastaa samaa ajattelutapaa. Kaupunki oli tuottamuksesta riippumatta (eräin poikkeuksin) vastuussa paloletkun puutteellisuuden johdosta syntyneestä vahingosta.

Mainittu ratkaisu on hyvin sopusoinnussa myös pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen kanssa. Suomessa *Saxén* on jo 1975 todennut, että käytännössä tietyssä laajuudessa oli hyväksytty ankara vastuu tapauksissa, joissa vahinko johtuu koneesta tai muussa teknisessä apuvälineessä olevasta virheestä, puutteesta tai kulumisesta.²³ Tekijän mielestä tällöin olisi kuitenkin edellytettävä, että vahinko on tapahtunut elinkeinotoiminnassa.²⁴

Saxén perustaa kannanottonsa myös mm. *Anders Vinding Kruseen*, joka Tanskan oikeuden osalta puoltaa ankaran vastuun asettamista mainitunlaisissa tapauksissa.²⁵ Norjassa — jossa laissa

²³ *Saxén* 1975 s. 239.

²⁴ *Saxén* 1975 s. 239 s. Vrt. toisin *Vinding Kruse*, Erstatningsretten, 2. udg., Odense 1971, s. 293. — *Taxell* 1972 s. 303 ss. toteaa vahingonkorvausvastuun usein olevan tiukempaa elinkeinotoiminnassa. — Esillä olevan teeman kannalta rajauksella ei tietenkään ole mainittavaa merkitystä.

²⁵ *Vinding Kruse* 1971 s. 292 ss. *Sama*, Förhandlingarna vid det tjugofjärde nordiska juristmötet, bilaga 4 s. 5 puoltaa saman säännön ottamista mahdolliseen pohjoismaiseen lainsäädäntöön. *Jørgensen* — *Nørgaard* 1976 s. 82 ss. mainitsee tanskalaisesta oikeuskäytännöstä sekä tuottamukseen että ankaraan vastuuseen perustuvia ratkaisuja.

sääntelemättömän ankaran vastuun ala tosin perinteisesti on ollut laajempi kuin muissa pohjoismaissa — on kehitelty vielä pitemmälle laitteen tekniseen pettämiseen (»teknisk svikt») ja yleensä puutteellisiin turvatoimiin liittyvää ankaraa vastuuta.²⁶ Ruotsissa, jonka tuomioistuimet taas näyttävät suhtautuvan meidän tuomioistuinta pidättyväisemmin ankaran vastuun kehittämiseen (ks. alav. 19), tilanne on epäselvempi: *Hjalmar Karlgren* ei välttämättä halua lukea itsenäistä korvausperiaatetta puutteellisten laitteiden aiheuttamia vahinkoja koskevista ratkaisuista, joskin hän myöntää, että oikeuskäytäntö »kan praktiskt sett sägas innefatta ett inslag av strikt skadeståndsskyldighet.»²⁷

Keskusteltaessa »puutteellisuusvastuusta» Suomen oikeudessa on ehkä syytä panna merkille myös se, että lainsäädännössäkään on toisinaan katsottu laitteen puutteellisuus riittäväksi perusteeksi korvausvastuun syntymiselle. Liikennevakuutuslain 8 §:n mukaan ajoneuvojen yhteentörmäystilanteissa korvausvastuu on pääsääntöisesti tuottamuserusteista; korvausvastuu on kuitenkin ankaraa, mikäli »ajoneuvo oli puutteellisessa kunnossa».

Yhteenvetona voidaan siis todeta, että on helppo argumentoida ankaran vastuun puolesta tilanteessa, jossa vahinko johtuu koneen tai laitteen virheellisyydestä tai puutteellisuudesta. Tällaisessa tapauksessa ei vaadita, että kone tai laite sinänsä olisi erityisen vaarallinen, jotta sen haltijalle voisi syntyä ankara vastuu.

4. Työnantajan vastuu

Kun on keskusteltu vaarantamisvastuun kehittämisestä, on ensisijaisesti pidetty silmällä yrityksen ulkopuolisten kärsimiä vahinkoja. On erikseen selvitettävä, voidaanko nojautua samoihin periaatteisiin myös vahingon kohdistuessa ko. yrityksen työntekijään.

Yleisesti saatettaisiin väittää, että työntekijän voidaan, toisin kuin ulkopuolisen, katsoa tavallaan hyväksyneen vahinkoriskin, minkä vuoksi ankaran vastuun asettaminen työnantajalle ei olisi perusteltua.²⁸ Kun tietty peruskorvaustaso lisäksi on taattu tapaturmavakuutuslain perusteella, ei myöskään olisi tarpeen korostaa työnantajan vastuuta muilta osin. Toisaalta saatetaan korostaa, että työnantajan ja työntekijän välinen sopimussuhde nimenomaan puhuu vastuun ankaroittamisen puolesta. Vahingonkorvausvastuuhan yleensä on ankarampi sopimussuh-

²⁶ Ks. esim. *Nygaard*, Skade og ansvar, 2. utg. Bergen 1980, s. 244 ss.

²⁷ *Karlgrén* 1968 s. 176 ss.

²⁸ Vrt. esim. *Nygaard* 1980 s. 278 (»yrkesrisiko»).

teissa kuin sopimussuhteen ulkopuolella. Vaarantamisvastuuta koskevassa kirjallisuudessa on myös useasti todettu, että ankaran vastuun asettaminen olisi erityisen perusteltua nimenomaan tapauksissa, joissa vahingonkärsijän ja vahingonaiheuttajan välillä on sopimussuhde tai tilanteeseen muutoin liittyy sopimusoikeudellinen vivahte.²⁹ Työoikeudessa vallitsevan yleisen työntekijän suojeluperiaatteen valossa olisi myös yllättävää, jos työntekijän oikeus korvaukseen olisi muiden — ehkä samanlaista vahinkoa kärsineiden — korvausoikeutta rajoitetumpi.

Vaikka toiseenkin suuntaan viittaavia argumentteja voidaan esittää, näyttävät viimeksimainitut näkökohdat kuitenkin vahvasti puhuvan sen puolesta, että vaarantamisvastuun tulisi työsuhteessa olla *vähintään yhtä laaja* kuin vahingonkorvausoikeudessa yleensä. Myös oikeuskäytännöstä löytyy tukea vaarantamisvastuuta koskevien periaatteiden soveltamiseen työsuhteeseen. Suomessa korkein oikeus on soveltanut aiemmin puheena ollutta räjäytystyön harjoittajan ankaraa vastuuta myös työntekijän kärsimään vahinkoon:

KKO 1982 II 70. Työnantaja, joka suoritti erityisen vaaralliseksi katsottavaa räjäytys- ja louhintatyötä, veloitettu tuottamuksesta riippumatta korvaamaan työntekijälleen vahinko, joka tätä oli kohdannut sanotussa työssä.

Tässä yhteydessä voi myös mainita, että Tanskan korkein oikeus näyttää soveltaneen yllä luonnosteltuja »puutteellisuusvastuuta» koskevia periaatteita tapauksessa, jossa rakennustyöntekijä loukkautui puupalkissa olleen materiaaliveian vuoksi syntyneessä työtapaturmassa.³⁰

On näin ollen aivan ilmeistä, että myös vastuu koneiden ja laitteiden aiheuttamista vahingoista tulee olla vähintään yhtä laaja vahingon kohdistuessa työntekijään kuin ulkopuoliseen henkilöön. Yllä kohdassa 3 eriteltyt mahdollisuudet soveltuvat siten myös työtapaturmiin.

5. Päätelmiä

Kuten tässä on pyritty osoittamaan, voidaan esittää varsin painavia argumentteja sen puolesta, että työnantajalla olisi ankara vastuu

²⁹ Näin esim. *Saxén* 1975 s. 237 s., jossa nimenomaan käsitellään koneiden ja teknisten apuvälineiden aiheuttamia vahinkoja, *Bengtsson*, LM 1984 s. 998 s. sekä *Vinding Kruse* 1971 s. 296 ja *Jørgensen — Nørgaard* 1976 s. 83 (jotka viittaavat tanskalaiseen oikeustapaukseen U 1957.109). Vrt. *Taxell* 1972 s. 299.

³⁰ Ks. *Jørgensen — Nørgaard* 1976 s. 83 s. (tapauksesta U 1974.1014). — Ks. myös Norjasta *Nygaard* 1980 s. 245 (tapauksesta Rt. 1969 s. 1308).

käyttämiensä koneiden ja laitteiden työntekijöille aiheuttamista vahingoista ainakin kahdessa tilanteessa:

(i) Työnantajalle voi syntyä »puhdas» vaarantamisvastuu, jos konetta tai laitetta on pidettävä »erityisen vaarallisena». Kysymykseen, mitkä koneet ja laitteet voitaisiin sijoittaa tähän luokkaan, ei tässä voida laajemmin paneutua. Oikeuskäytännöstä ei tässä rajanvedossa ole paljoakaan apua: se seikka, että korkein oikeus vuonna 1965 on todennut, ettei maansiirtotraktori ollut tässä mielessä vaarallinen, ei anna mainittavaa johtoa, varsinkin kun vahingonkorvausoikeuden alalla vallitsevat näkemykset myös tämän ajankohdan jälkeen ovat kehittyneet ankaraa vastuuta suosivaan suuntaan.

Todettakoon, että korkein oikeus tapauksessa KKO 1954 II 120 katsoi *puristinkoneen* olevan rakenteensa vuoksi käyttäjälleen vaarallinen. Tämän perusteella vähemmistö (yksi oikeusneuvos) halusikin soveltaa ankaraa vastuuta; enemmistö tuomitsi kuitenkin työnantajan korvausvelvolliseksi laiminlyönnin perusteella.

Tässä yhteydessä voisi mainita toisenkin esimerkin. On väitetty, että *hihnakuljetin* on yksi teollisuuden vaarallisimmista laitteista; vuosittain kuolee maassamme keskimäärin yksi henkilö tällaiseen laitteeseen liittyvissä tapaturmissa ja tämän lisäksi sattuu vakavia loukkaantumistapauksia.³¹ Hihnakuljettimen käyttöön liittyvät vaaratekijät lienevät näin ollen huomattavasti suuremmat kuin esim. autokilpailun järjestämiseen. Ankaran vastuun liittäminen hihnakuljettimen aiheuttamiin työtapaturmiin olisi näin ollen hyvin perusteltavissa.

(ii) Jos vahinko on aiheutunut siitä että kone tai laite on ollut jollakin tavoin virheellinen tai puutteellinen, työnantajalle voi — riippumatta laitteen vaarallisuudesta — syntyä ankara »puutteellisuusvastuu» työntekijää kohdanneesta vahingosta.³² Työnantaja vastaa suoraan puutteellisuuden perusteella, eikä sillä ole merkitystä, tiesikö hän mahdollisesti puutteesta, oliko siitä huomautettu työsuojelutarkastuksessa vai oliko hän jopa jo ryhtynyt asianmukaisiin toimenpiteisiin puutteen poistamiseksi. Edellä selostetusta oikeustapauksesta KKO 1984 II 190 ilmenee kuitenkin eräs ajateltavissa oleva rajoitus ko. ankaraan vastuuseen: mikäli kone tai laite olisi ulkopuolisen toimesta rikottu, saattaisi tämä seikka vapauttaa (asiasta tietämättömän) työnantajan vastuusta.

³¹ Tiedot on otettu Teollisuusvakuutuksen teettämästä »Nyrkkipostia hihnakuljettimista» (Myllykoski 1981).

³² Tämä ankara vastuu liittyisi näin ollen työturvallisuuslain 29 §:n mukaiseen erityiseen velvollisuuteen pitää koneita ja laitteita tapaturmien ehkäisemiseksi tarkoituksenmukaisesti rakennettuina, sijoitettuina ja asennettuina sekä varustettuina tarpeellisin suojalaittein ja merkinnöin. — Ks. myös mainitun lain 40 §.

Työnantajan korvausvastuu koneen tai laitteen . . .

»Ulkopuolisena» ei tällöin tietenkään voida pitää esimerkiksi koneen korjaajaa tai huoltajaa tai muuta henkilöä, joka työnantajan toimeksiannosta tai luvalla käsittelee konetta, vaikka nämä eivät olisikaan yrityksen palveluksessa.